

شرح مبسوط

قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۹۲

مواد عمومی دیات (۱)

(تعریف دیه و موارد آن، ضمان دیه، راههای اثبات دیه)

مواد: ۴۴۸ - ۴۶۱

تحت اشراف مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی

نویسنده:

مسعود امامی

سرشناسه : امامی، مسعود، ۱۳۴۵ - شاکر، محمد حسین - بای، حسینعلی

عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور : شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مواد عمومی دیات (۱) (تعریف دیه و موارد آن ضمان دیه، راه های اثبات دیه) مواد: ۴۴۸ - ۴۶۱ / نویسندگان مسعود امامی، محمد حسین شاکر، حسینعلی بای؛ تحت اشراف مؤسسه دایره المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت (ع)
مشخصات نشر : مؤسسه دایره المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت (ع)، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری : ۵۲۴ ص.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۲۷۹-۱۱۴-۶

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

یادداشت : کتابنامه: ص. ۴۹۳ - ۵۲۴

موضوع : حقوق جزا - ایران

موضوع : حقوق جزا - ایران - تفسیر و استنباط

موضوع : دیات - ایران

شناسه افزوده : مؤسسه دایره المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت (ع)

رده بندی کنگره : KMH ۳۸۰۰

رده بندی دیویی : ۳۴۵/۵۵

شماره کتابشناسی ملی : ۹۱۱۷۶۸۸

وضعیت رکورد : فیبا

www.ketab.ir

شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۹۲

مواد عمومی دیات (۱)

(تعریف دیه و موارد آن، ضمان دیه، راه های اثبات دیه)

زیر نظر مؤسسه دایره المعارف فقه اسلامی

تألیف : مسعود امامی

ویراستار : واحد آماده سازی گروه فقه جزا

ناشر : مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی

نوبت چاپ : اول

تاریخ : ۱۴۰۱

تیراژ : ۵۰۰

چاپخانه : نینوا

(کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است)

قم، انتهای خیابان انقلاب، بالاتر از گلزار شهداء، مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی

تلفن: ۳۷۷۳۹۹۹۹ ص پ: ۳۷۱۸۵/۵۵۹

فروشگاه و نمایشگاه دائمی: قم، خیابان معلم، میدان روح الله، نبش کوچه ۱۳، جنب بیت حضرت امام (ره)

تلفن: ۳۷۷۴۵۶۰۸ ص پ: ۳۷۱۸۵/۳۷۹۶

۰۱۵۰/۳

فهرست مطالب

۱۷		اشاره
۱۹		مقدمه
۲۱		گفتاری در باره دیه
۲۱		۱. پیشینه دیه در اقوام و ملل گذشته
۳۰		۲. دیه در نظام های حقوقی معاصر
۳۵		۳. جایگاه دیه در قرآن کریم و روایات
۴۰		۴. ویژگی های دیه در اسلام
۴۰		اول: جایگزین برای جنبه مالی جنایت
۴۱		دوم: مهار خشونت
۴۴		سوم: توجه به خواست آسیب دیدگان
۴۴		چهارم: زمینه سازی برای پیوندهای انسانی و رفع کدورت
۴۵		پنجم: اهتمام به آسیب وارد شده به بازماندگان
۴۶		ششم: برابری و رفع تبعیض

- هفتم: شمول و گستردگی ۴۸
۵. تاملی در مقررات دیه در فقه رایج ۴۸

کتاب چهارم - دیات / ۵۹

بخش اول - مواد عمومی / ۵۹

- فصل اول - تعریف دیه و موارد آن ۶۹
- ماده ۴۴۸: تعریف دیه ۶۹
۱. پیشینه قانون گذاری ۶۹
۲. مفهوم دیه ۷۲
۳. دیه مقدر ۷۴
۴. مال معین ۷۴
۵. شرع مقدس ۷۵
۶. مفهوم جنایت ۷۸
- جنایت در لغت ۷۸
- جنایت در فقه ۷۹
- جنایت در حقوق ۷۹
۷. جنایت بر نفس ۸۱
۸. جنایت بر عضو و منفعت ۸۱
۹. جنایت عمدی و غیر عمدی ۸۲
۱۰. پرداخت کننده دیه ۸۳
۱۱. دریافت کننده دیه ۸۶
۱۲. ثبوت دیه در جنایت عمدی غیر قابل قصاص ۸۷

۹۰	۱۳ . ثبوت دیه به همراه قصاص در برخی جنایات عمدی
۹۲	۱۴ . ذکر موارد پرداخت دیه در تعریف
۹۳	۱۵ . هزینه های درمان و از کار افتادگی
۱۰۱	۱۶ . مستند فقهی
۱۰۱	اول: تعریف دیه
۱۰۵	دوم: هزینه درمان
۱۱۴	سوم: هزینه از کار افتادگی
۱۲۵	۱۷ . پیشنهاد
۱۲۶	ماده ۴۴۹: تعریف ارش و شش و تعیین آن
۱۲۶	۱ . پیشینه قانون گذاری
۱۲۷	۲ . ارش
۱۲۹	۳ . نسبت ارش با دیه
۱۲۹	۴ . عدم تعیین ارش در شرع
۱۳۱	۵ . شش معیار برای تعیین ارش
۱۳۱	۶ . نوع جنایت
۱۳۲	۷ . کیفیت جنایت
۱۳۲	۸ . تاثیر جنایت بر سلامت مجنی علیه
۱۳۳	۹ . میزان خسارت وارده
۱۳۵	۱۰ . عدم تاثیر ویژگی های مجنی علیه در تعیین ارش
۱۳۵	۱۱ . در نظر گرفتن دیه مقدر
۱۳۸	۱۲ . محاسبه ارش در جنایت بر زن
۱۴۰	۱۳ . ارش چند جنایت در عضو دارای دیه مقدر

۱۴. تعیین ارش در اعضاء و منافع فاقد ديه مقدّر ۱۴۱
۱۵. قلمرو تعیین ارش ۱۴۲
۱۶. جلب نظر کارشناس ۱۴۳
۱۷. اعتبار نظر کارشناس ۱۴۶
۱۸. تسری مقررات ديه مقدّر به ارش ۱۴۹
۱۹. جنایاتی که در قانون نیامده است ۱۴۹
۲۰. ثبوت ارش علاوه بر ثبوت ديه مقدّر ۱۵۱
۲۱. تعیین مقدار ارش در قانون ۱۵۱
۲۲. ارش غیر مسلمان ۱۵۳
۲۳. مستند فقهی ۱۵۴
- اول: تعریف ارش ۱۵۵
- دوم: مشروعیت ارش ۱۵۸
- سوم: تعیین کننده مقدار ارش ۱۶۲
- چهارم: شیوه تعیین ارش ۱۶۳
- پنجم: تناسب با ديه مقدّر ۱۶۹
- ماده ۴۵۰: موارد پرداخت ديه ۱۷۴
۱. پیشینه قانون گذاری ۱۷۴
۲. جنایت شبه عمدی و خطای محض ۱۷۷
۳. جنایت عمدی که قصاص در آن جایز نیست ۱۷۷
۴. جنایت عمدی که قصاص در آن ممکن نیست ۱۸۱
۵. ثبوت ديه در دیگر موارد جنایت عمدی ۱۸۱
۶. درخواست مجنی علیه یا ولی دم ۱۸۲

۱۸۳	۷. حکم ارش
۱۸۳	۸. مصالحه
۱۸۶	۹. استثنای مصالحه
۱۸۶	۱۰. مستند فقهی
۱۸۷	اول: ثبوت دیه در جنایت خطای محض و شبه عمد
۱۸۹	دوم: عقد صلح
۱۹۵	۱۱. پیشنهاد
۱۹۶	ماده ۴۵۱: عدم ارث قاتل از دیه مقتول
۱۹۶	۱. پیشینه قانون گداری
۱۹۷	۲. عدم ارث قاتل از مقتول در قتل عمدی
۱۹۷	۳. عدم ارث قاتل از دیه مقتول در قتل غیر عمدی
۱۹۹	۴. حکمت مانعیت قتل از ارث
۲۰۰	۵. ارث در جنایت بر عضو
۲۰۲	۶. مانعیت قتل از وصیت
۲۰۳	۷. شرایط مانعیت قتل از ارث اموال و دیه
۲۰۳	۸. عدم محرومیت مرتکب دوم از ارث در موضوع ماده ۳۷۲
۲۰۴	۹. ارث بردن مقام رهبری
۲۰۵	۱۰. مستند فقهی
۲۰۵	اول: عدم ارث قاتل از مقتول در قتل عمد
۲۱۱	دوم: ارث قاتل از مقتول در قتل غیر عمد
۲۱۹	سوم: ارث امام از مقتول
۲۲۴	چهارم: وصیت برای قاتل

۲۲۷	پنجم: ارث معاون در قتل
۲۲۹	ششم: اشتراط استقرار حیات
۲۳۲	هفتم: ارث جانی از مجنی علیه در جنایت بر عضو
۲۳۲	۱۱. پیشنهاد
۲۳۵	فصل دوم: ضمان دیه
۲۳۵	ماده ۴۵۲: ماهیت دیه
۲۳۵	۱. پیشینه قانون گذاری
۲۳۶	۲. حق شخصی
۲۳۸	۳. مجنی علیه و ولی دم
۲۳۹	۴. مسئولیت مدنی
۲۴۲	۵. ضمان
۲۴۵	۶. تفاوت مسئولیت مدنی با ضمان
۲۴۶	۷. مشترکات دیه با مسئولیت مدنی
۲۴۶	۸. تفاوت های دیه با مسئولیت مدنی
۲۴۹	۹. راه های برائت ذمه مرتکب
۲۵۱	۱۰. مصالحه
۲۵۱	۱۱. ابراء
۳۵۲	۱۲. تهاتر
۲۵۵	۱۳. وارثان دیه قتل (شرح تبصره)
۲۵۶	۱۴. جایگاه تبصره
۲۵۶	۱۵. بستگان مادری

۲۵۷	۱۶ . مستند فقهی
۲۵۷	اول : ماهیت دیه
۲۵۷	دوم : وارث دیه
۲۶۷	سوم : اسباب سقوط دیه
۲۶۸	۱۷ . پیشنهاد
۲۷۰	ماده ۴۵۳ : اشتراك در دیه
۲۷۰	۱ . پیشینه قانون گذاری
۲۷۱	۲ . اشتراك در جنایت
۲۷۳	۳ . جنایت موجب
۲۷۳	۴ . اقسام پرداخت کننده دیه در جنایت اشتراك
۲۷۵	۵ . پرداخت مساوی یا پرداخت به مقدار تاثیر
۲۸۱	۶ . مسئولیت غیر تضامنی
۲۸۱	۷ . مستند فقهی
۲۸۱	اول : مقدار مسئولیت شرکای در جنایت
۲۹۷	دوم : شرکت مجنی علیه در جنایت
۳۰۰	۸ . پیشنهاد
۳۰۲	ماده ۴۵۴
۳۰۲	۱ . راه های اثبات
۳۰۳	۲ . پیشینه قانون گذاری
۳۰۴	۳ . قسامه
۳۱۴	۴ . ادله اثبات دیه
۳۱۵	۵ . دیون

۶. ضمان مالی ۳۱۷
۷. ادله اثبات دیون و ضمان مالی ۳۱۷
۸. دیه میان ادله اثبات کیفری و مدنی ۳۱۹
۹. مستند فقهی ۳۲۳
۱۰. پیشنهاد ۳۲۵
- ماده ۴۵۵: نصاب قسامه در قتل ۳۲۶
۱. مقررات قسامه ۳۲۶
۲. پیشینه قانون گذاری ۳۲۸
۳. قتل عمدی موجب دیه ۳۲۹
۴. به شرح مقرر در باب اختصاص ۳۳۰
۵. قتل غیر عمدی ۳۳۰
۶. مرد بودن سوگند خورنده ۳۳۱
۷. لوث ۳۳۱
۸. فقدان ادله دیگر غیر از سوگند منکر ۳۳۲
۹. خویشاوندان و بستگان مدعی و تکرار سوگند ۳۳۳
۱۰. مستند فقهی ۳۳۶
- اول: نصاب قسامه در قتل عمدی ۳۳۶
- دوم: نصاب قسامه در قتل غیر عمدی ۳۳۸
- سوم: شرط لوث ۳۴۲
- چهارم: شرط فقدان ادله دیگر غیر از سوگند منکر ۳۴۵
- پنجم: شرط خویشاوندی برای قسم خورندگان ۳۴۶
- ششم: تکرار قسم در قسامه مدعی ۳۵۱

۳۶۴	هفتم: چگونگی تکرار قسم
۳۶۹	۱۱. پیشنهاد
۳۷۰	ماده ۲۵۶: نصاب قسامه در جنایت کمتر از قتل
۳۷۱	۱. پیشینه قانون گذاری
۳۷۳	۲. جنایت بر اعضا و منافع
۳۷۴	۳. مقررات قسامه در جنایت کمتر از قتل
۳۷۵	۴. وجود لوٹ و فقدان ادله دیگر غیر از سوگند
۳۷۶	۵. اثبات دیه و عدم اثبات قصاص
۳۷۷	۶. ملاک تعیین نصاب در تعدد جنایات
۳۸۰	۷. حکم ارش
۳۸۲	۸. نصاب قسامه در جنایت بر عضو
۳۸۳	۹. تفاوت زن و مرد در نصاب قسامه
۳۸۳	۱۰. عدم تفاوت میان جنایت عمد و غیر عمد
۳۸۳	۱۱. عدم تفاوت میان زن و مرد بودن در سوگند خورنده
۳۸۴	۱۲. تکرار قسم (شرح تبصره ۱)
۳۸۵	۱۳. رعایت نصاب بیشتر در موارد میان دو نصاب
۳۸۶	۱۴. مستند فقهی
۳۸۶	اول. مشروعیت قسامه در جنایت بر عضو
۳۹۱	دوم. لوٹ
۳۹۳	سوم. نصاب در قسامه کمتر از نفس
۳۹۶	چهارم. مرد بودن قسم خورندگان
۳۹۹	پنجم. عدم اثبات قصاص

- ششم. تکرار قسم در قسامه غیر قتل ۴۰۱
- هفتم. رعایت نصاب بیشتر در موارد میان دو نصاب ۴۰۲
۱۵. پیشنهاد ۴۰۳
- ماده ۴۵۷: قسامه مدعی علیه ۴۰۴
۱. پیشینه قانون گذاری ۴۰۴
۲. تکرار در قانون ۴۰۵
۳. توقف اقامه قسامه متهم بر درخواست شاکی ۴۰۷
۴. اختیار مدعی برای مطالبه قسامه از مدعی علیه ۴۰۷
۵. نصاب قسامه مدعی علیه ۴۰۷
۶. تکرار قسم ۴۰۸
۷. مستند فقهی ۴۰۹
- اول: قسامه مدعی علیه برای براءت ۴۰۹
- دوم: نصاب قسامه مدعی علیه ۴۱۰
- سوم: تکرار قسم در قسامه مدعی علیه ۴۱۱
۸. پیشنهاد ۴۱۳
- ماده ۴۵۸: مقررات سوگند در قسامه ۴۱۴
۱. پیشینه قانون گذاری ۴۱۴
۲. ارجاع نادرست ۴۱۵
۳. مقررات سوگند در قانون ۴۱۷
۴. مستند فقهی ۴۱۷
۵. پیشنهاد ۴۱۸
- ماده ۴۵۹: قسامه برای اثبات زوال یا نقصان منفعت ۴۱۹
۱. پیشینه قانون گذاری ۴۱۹

۴۲۲	۲. تکرار در قانون	۴۲۲
۴۲۲	۳. ولیّ مجنی علیه	۴۲۲
۴۲۳	۴. زوال یا نقصان منفعت	۴۲۳
۴۲۴	۵. ادعای زوال یا نقصان منفعت	۴۲۴
۴۲۶	۶. مخالفت مرتکب یا عدم آگاهی او	۴۲۶
۴۲۷	۷. کارشناس مورد وثوق	۴۲۷
۴۲۸	۸. اختبار و آزمایش	۴۲۸
۴۲۹	۹. شرایط اقامه قسامه	۴۲۹
۴۳۰	۱۰. اقامه قسامه بدو بیّبی که ذکر شد	۴۳۰
۴۳۰	۱۱. مستند فقهی	۴۳۰
۴۳۵	۱۲. پیشنهاد	۴۳۵
۴۳۶	ماده ۴۶۰: اختلاف در بازگشت منفعت	۴۳۶
۴۳۶	۱. پیشینه قانون گذاری	۴۳۶
۴۳۷	۲. تکرار در قانون	۴۳۷
۴۳۷	۳. موارد اختلاف در بازگشت منفعت	۴۳۷
۴۳۸	۴. پیش فرض	۴۳۸
۴۳۹	۵. مرتکب	۴۳۹
۴۴۰	۶. ولیّ او	۴۴۰
۴۴۰	۷. تمام یا بخشی از منفعت	۴۴۰
۴۴۰	۸. فقدان دلیل اثباتی	۴۴۰
۴۴۱	۹. جایگاه سوگند در ادله اثبات	۴۴۱
۴۴۵	۱۰. سوگند بدون درخواست مرتکب	۴۴۵
۴۴۷	۱۱. سوگند نخوردن مجنی علیه	۴۴۷

۴۴۷	۱۲. عدم جریان قسامه
۴۴۸	۱۳. مستند فقهی
۴۵۰	۱۴. پیشنهاد
۴۵۱	ماده ۴۶۱: فوت مجنی علیه در ایام تعیین شده برای بازگشت منفعت
۴۵۱	۱. پیشینه قانون گذاری
۴۵۴	۲. ارتباط این ماده با مواد ۶۷۱، ۴۶۰، ۶۷۹، ۶۷۴
۴۵۶	۳. پیش فرض ها
۴۵۷	۴. شرح مفردات
۴۵۷	۵. بازگشت منفعت زایل شده
۴۵۸	۶. سوگند بدون درخواست مرقب
۴۵۸	۷. عدم جریان قسامه
۴۵۸	۸. سوگند نخوردن برخی از اولیای مجنی علیه
۴۵۹	۹. مستند فقهی
۴۶۲	۱۰. پیشنهاد
۴۶۳	پیوست: ماهیت کیفری یا مدنی برای دیه
۴۶۴	قول اول: کیفری
۴۶۸	قول دوم: ماهیت مدنی
۴۷۷	قول سوم: تفصیل بین موارد
۴۷۸	قول چهارم: ماهیت دوگانه
۴۸۲	قول پنجم: ترکیب قول سوم و چهارم
۴۸۳	نتیجه گیری
۴۹۳	فهرست منابع

مقدمه

کتاب حاضر در ادامه سلسله مجلدات شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ نگارش یافته و در آن مواد سه فصل آغازین کتاب دیات شرح شده است. عناوین فصول مذکور به ترتیب عبارت است از: تعریف دیه و موارد آن، ضمان دیه و راه های اثبات دیه. مجموع مواد شرح شده در این مجلد ۱۴ ماده است که از ماده ۴۴۸ آغاز و به ماده ۴۶۱ پایان می یابد.

پیش از این آقایان حسینعلی بای و محمد حسین شاکر عهده دار شرح این مواد شده و در نهایت به علل مختلف از جمله کثرت اشتغال، موفق به اتمام کار نشده و شرح این مواد به این جانب واگذار شد. نگارنده شرح این مواد را از آغاز به شیوه خود و بر اساس پژوهشی نو به انجام رساندم و در کنار آن بهره مند از برخی نکات در متن تهیه شده توسط آنها بوده و خود را قدر دان آنها می دانم. تحقیقات، تحلیل ها و اظهارنظرهای در این کتاب منسوب به نگارنده است و گویای نظر آنها نیست.

تا کنون - علاوه بر این کتاب - چهار مجلد دیگر از این مجموعه به قلم نگارنده تقدیم خوانندگان محترم شده است که عبارت اند از شرح بخش سوم کتاب قصاص (قصاص عضو) حاوی شرح ۳۱ ماده (مواد ۳۸۶ تا ۴۱۶) و شرح بخش چهارم کتاب قصاص (اجرای قصاص) حاوی شرح ۳۱ ماده (مواد ۴۱۷ تا ۴۴۷) و شرح فصول

چهارم و پنجم (قواعد عمومی دیه منافع و دیه مقرر منافع) از بخش دوم (مقادیر دیه) از کتاب دیات حاوی شرح ۳۸ ماده (مواد ۶۷۱ تا ۷۰۸) و شرح فصول ششم، هفتم و هشتم (دیه جراحات، دیه جنین و دیه جنایت بر میت) از بخش دوم (مقادیر دیه) از کتاب دیات، حاوی شرح ۲۰ ماده (مواد ۷۰۹ تا ۷۲۸) که آخرین مواد کتاب دیات هستند.

در این شرح مهم ترین تفاوت های این قانون با قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۰ و قانون دیات مصوب سال ۱۳۶۱ توضیح داده شده است. در این کتاب از این دو قانون به اختصار از عناوین «قانون سال ۷۰» و «قانون سال ۶۱» یاد شده است. همچنین دلالت الفاظ و عبارات هر ماده و ارتباط با مواد دیگر قانون و قوانین موضوعه دیگر به تفصیل تبیین گردیده است. افزون بر این - همچون شروح گذشته - کوشش شده تا مبانی و آرای فقهی با دقت و حتی المقدور به طور کامل گزارش داده شود تا خواننده اشراف لازم را به مبانی فقهی قانون پیدا کند. در پایان شرح هر ماده، پیشنهاد اصلاح ماده در صورت لزوم، ارائه گردیده است.

موجب امتنان و افتخار است که این اثر ناقابل مورد ارزیابی اساتید و صاحب نظران فرهیخته و بزرگواری قرار گرفته است که عبارت اند از: حجت الاسلام و المسلمین سید مرتضی تقوی و حجت الاسلام و المسلمین محمدحسن رضوانی تبار از اساتید و پژوهشگران حوزه علمیه قم و دکتر احمد حاجی ده آبادی استاد حقوق دانشگاه تهران (پردیس فارابی در قم). از راهنمایی های علمی این اساتید برای تکمیل اثر خود بهره فراوان برده و سپاسگزار آنان هستم. همچنین از حجت الاسلام و المسلمین موسی الرضا مظفری برای تنظیم پاورقی ها و فهرست منابع، سپاس فراوان دارم.

الحمد لله رب العالمین

مسعود امامی